

Bardejov v UNESCO 2000 - 2010

Na 24. zasadnutí Výboru pre svetové dedičstvo pri UNESCO v austrálskom meste Cairns bolo 30. 11. 2000 historické jadro mesta Bardejov spolu so židovským suburbiom zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Historické jadro mesta Bardejov je výnimočné tým, že sa zachovalo po stáročia bez výraznejších zmien. Námestie s obdĺžnikovým pôdorysom a pravidelným rozvrhnutím ulíc okolo neho je výnimočnou ukážkou európskej civilizácie v 13.-14. storočí. Severnú stranu námestia uzatvára rímsko – katolícka bazilika minor sv. Egídia zo 14. storočia. Dominantou námestia je neskorogotická radnica s renesančnými prvkami zo 16. storočia. Bardejovské meštianske domy majú svoj základ v prvej polovici 15. storočia.

Zápisu do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO predchádzalo dlhoročné úsilie predstaviteľov mesta, pamiatkarov, architektov a realizátorov stavebných prác zamerané na starostlivosť o kultúrno – historické dedičstvo sústredené v mestskej pamiatkovej rezervácii Bardejov.

Historické jadro Bardejova je od roku 1950 vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Po vyhlásení pamiatkovej rezervácie sa začalo so systematickou záchranou kultúrnych pamiatok.

V roku 1967 bol schválený Podrobný územný plán asanácie a rekonštrukcie historického jadra. Záchranné a obnovovacie práce sa realizovali na základe hĺbkových pamiatkových výskumov a podrobnej predprojektovej a projektovej dokumentácie.

Pre všetky činnosti na území mestskej pamiatkovej rezervácie platia Zásady pamiatkovej starostlivosti, ktoré sa pravidelne aktualizujú.

Výsledky mesta pri obnove pamiatok boli ocenené v roku 1986 Európskou zlatou medailou nadácie ICOMOS pri UNESCO ako jedinej lokality v rámci bývalej ČSSR. Medailu si predstavitelia Bardejova prevzali dňa 27.11.1986.

Úsilie o záchranu pamiatok pokračovalo aj po roku 1989, pričom bolo komplexne obnovených niekoľko desiatok objektov.

V septembri 1999 schválilo Mestské zastupiteľstvo v Bardejove „Program oživenia Radničného námestia“. Cieľom tohto programového dokumentu bolo riešiť systémové postupy pri funkčnom využívaní objektov Radničného námestia a mestskej pamiatkovej rezervácie vo väzbe na ich kultúrno – historický význam. Program sa zaoberal otázkami vytvárania podmienok pre realizáciu kultúrneho života na námestí, riešením podmienok pre oddych obyvateľov a návštevníkov mesta a súčasne akceptovaním významu historického jadra pre cestovný ruch.

Po zápise mestskej pamiatkovej rezervácie a židovského suburbia do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO bol prijatý „Program obnovy historického jadra mesta Bardejov na obdobie rokov 2001 až 2006“. V súvislosti so zápisom do Zoznamu svetového

a kultúrneho dedičstva UNESCO je potrebné rešpektovať záväzky vyplývajúce z Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva z roku 1972 a z Benátskej charty o ochrane a obnove pamiatok a pamiatkových sídiel z roku 1964. Záväzky mesta súvisiace so zápisom do Zoznamu svetového dedičstva sa premietli aj do zákona č. 176/2002 Z. z. o ochrane a rozvoji územia Bardejov, ktorý nadobudol účinnosť 10.4.2002. Účelom tohto zákona je vytvorenie podmienok na plnenie Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, najmä na zachovanie urbanistického jadra Bardejova, zachovanie existujúcich architektonických, umeleckohistorických pamiatok v ich pôvodnom prírodnom prostredí a na zabezpečenie obnovy a oživenia stredovekého historického mesta Bardejov pri súčasnom zachovaní jeho pôvodnosti.

Po predchádzajúcich rokovaní s orgánmi pamiatkovej starostlivosti o pripravovanej reanimácii Radničného námestia bola vypísaná urbanisticko – architektonická súťaž na konečnú úpravu námestia, ktorá bola uzavretá v októbri 2000. Následne po sérii rokovaní s pamiatkovým ústavom Bratislava, regionálne stredisko Prešov boli vypracované „Metodické východiská pre spracovanie projektovej dokumentácie urbanisticko – architektonických úprav námestia“.

V roku 2001 bola spracovaná projektová dokumentácia na reanimáciu Radničného námestia s tým, že projektovú dokumentáciu inžinierskych sietí (vodovod, kanalizácia, plynovod, telefónne rozvody a rozvody el. energií) si vlastníci jednotlivých rozvodov dali spracovať na vlastné náklady. Projektovú dokumentáciu odsúhlasil Krajský pamiatkový úrad Prešov.

Predmetom reanimácie Radničného námestia bola výmena existujúcej dlažby, rekonštrukcia spevnených komunikačných plôch a parkové úpravy, rekonštrukcia inžinierskych sietí, rekonštrukcia verejného osvetlenia a ozvučenie, osadenie nových prvkov drobnej architektúry. Pred samotným pokladaním dlažby na námestí zrekonštruovali vlastníci inžinierskych sietí na vlastné náklady jednotlivé rozvody (vodovodné a kanalizačné prípojky, rozvody telekomunikačných káblov a elektrické NN rozvody).

Práce na reanimácii Radničného námestia sa začali v 2002 a boli ukončené v roku 2004. Na stavbe bolo preinvestovaných okolo 43 mil. Sk (1 428 000 €). Pred začatím prác bol vykonaný predstihový archeologický prieskum na miestach určených pamiatkovým ústavom. Rozhodujúcu časť finančných prostriedkov na reanimáciu mesto získalo z mimorozpočtových zdrojov - dotácií Ministerstva financií SR.

V roku 2002 boli zrealizované práce na objektoch verejného osvetlenia, káblových rozvodov ozvučenia, káblových rozvodov BTV a komunikáciách.

Reanimácia Radničného námestia pokračovala v roku 2003, pričom mesto realizovalo spevnené plochy a komunikácie, rozvody vody a drobnú architektúru (stojany na bicykle, lavičky a odpadkové koše).

Výstavba so sebou prinášala aj problémy. Niekedy chýbal materiál na cestné a pešie komunikácie z andezitových kociek. Preto, aby mesto neprišlo o pridelené finančné

prostriedky na rok 2003, po rokovaní so zhotoviteľom došlo k dohode na náhradnom riešení, formou realizácie odvodnenia plôch.

Po prijatí príslušnej legislatívy Ministerstvom výstavby a regionálneho rozvoja SR bolo možné získať dotácie na obnovu bytov v bytových domoch v lokalitách zapísaných v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Cieľ investičného zámeru výstavby bytov v meštianskych domoch vychádzal z potreby mesta zabezpečiť pre svojich občanov cenovo dostupné bývanie a zároveň ešte viac oživiť Radničné námestie. Prostredníctvom výstavby nájomných bytov na Radničnom námestí sa vrátila meštianskym domom jedna z ich pôvodných funkcií – bývanie a zároveň sa využili neobývané priestory domu. Nezanedbateľný bol aj ekonomický efekt.

S využitím dotácie Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR a vlastných zdrojov mesta boli postavené nájomné byty na Radničnom námestí č. 15, 25, 26, 29, 30, 32, 38, 41, 46. Na výstavbu bytov v meštianskych domoch na Radničnom námestí boli vynaložené finančné prostriedky v celkovej výške takmer 2 mil. € a bolo zrealizovaných celkom 26 nájomných bytov.

Keďže historické jadro mesta tvorí jednotný architektonický celok, rozhodlo sa mesto pokračovať v obnove a rekonštrukcii ulíc nachádzajúcich sa v mestskej pamiatkovej rezervácii. V roku 2005 sa začali práce na rekonštrukcii ulíc Františkánov a Kláštorskej, neskôr ulíc Veternej a Na Hradbách. Začali sa práce na akcii – studňa na Radničnom námestí a reštaurátorské práce na mestskej radnici.

Súčasťou reanimácie príľahlých ulíc k námestiu bola rekonštrukcia povrchových úprav peších a vozidlových komunikácií, odvodnenia plôch, verejného osvetlenia, parkových úprav a drobnej architektúry. Mesto koordinovalo svoje aktivity so správcami sietí technickej infraštruktúry, ktorí investovali do obnovy sietí, ktoré majú vo vlastníctve.

V roku 2006 sa rozbehli na práce aj na rekonštrukcii ulíc Miškovského (I. etapa) a Poštovej. Súčasťou rekonštrukcie ulíc bolo aj uloženie optického káblu pre monitorovací káblový systém mestskej polície. O rok neskôr začala rekonštrukcia Rhodyho ulice.

Rovnako v roku 2006 začala rekonštrukcia domu na Radničnom námestí č. 24 (budova Poľsko –Slovenského domu) spolu s príľahlým nádvorím a parkoviskom a začala sa výstavba amfiteátru vo vodnej priekope. Obe stavby boli financované z prostriedkov štrukturálnych fondov a štátneho rozpočtu.

Vedenie nášho mesta si uvedomovalo, že mestské opevnenie si zasluhuje osobitnú pozornosť. Ide o jedno z najdokonalejších a najzachovalejších gotických mestských opevnení. S jeho budovaním sa začalo od polovice 14. storočia a je významnou súčasťou európskeho i svetového fondu kultúrneho dedičstva. Preto sa mesto rozhodlo, že urobí všetko preto, aby sa mestské opevnenie zaskvelo v pôvodnej kráse.

Zo štrukturálneho fondu PHARE sa mestu podarilo zabezpečiť finančné prostriedky na vypracovanie projektovej dokumentácie obnovy mestského opevnenia a jeho zapojenia do

infraštruktúry mesta Bardejov. Bola vypracovaná projektová dokumentácia pre obnovu pamiatkového územia o rozlohe takmer 7,5 ha okolo celého historického jadra mesta. Išlo o obranné múry a priekopy mestského opevnenia, ktoré spolu s baštami tvoria tzv. fortifikačný systém mesta.

Za pomoci finančných prostriedkov získaných z Ministerstva kultúry SR (Program podpory ochrany pamiatkového fondu – OBNOVME SI SVOJ DOM) a čiastočne aj z daru nadácie SPP sa počas roku 2006 realizovala rekonštrukcia mestského opevnenia v dvoch samostatných úsekoch. Prvý úsek v dĺžke 81 m a druhý úsek v dĺžke 167,6 m. Išlo o obnovu oporného múru, ktorý ide súbežne s priľahlou uličkou Na hradbách jeho dostavbou na pôvodných základoch.

Práce na obnove fortifikačného systému mesta pokračovali aj v roku 2008. Z grantu Ministerstva kultúry SR sa realizoval projekt „Obnova severovýchodnej časti mestského opevnenia v Bardejove“. Išlo o obnovu hradobného múru, Renesančnej bašty (Bašta zlatníkov) a Severovýchodnej bašty (Bašta súkenníkov).

V roku 2009 sa z tých istých zdrojov financovali práce na obnove mestského opevnenia – hradobného múru, parkánového múru a priekopy v severozápadnej a severovýchodnej časti fortifikačného systému. Do konca roku 2010 by sa mala realizovať časť projektu obnovy mestského opevnenia – hradobného múru, parkánového múru, vonkajšieho priekopového múru a severovýchodného barbakánu v dvoch samostatných úsekoch.

Stavebné aktivity mesta, ktoré sa týkajú mestskej pamiatkovej rezervácie pokračovali aj v tomto roku, pričom bol v celom rozsahu obnovený hradobný múr na ulici Na hradbách, bol opravený parkánový múr v severovýchodnej časti mestského opevnenia a prebieha rekonštrukcia opevnenia a mlynského náhonu na ulici Dlhý rad.

Pred 10 rokmi bolo Židovské suburbium spolu s Mestskou pamiatkovou rezerváciou Bardejov zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Židovské suburbium predstavuje jediný čiastočne zachovaný súbor bývalých židovských kúpeľov a synagógu, pozostatok suburbiálneho centra z konca 18. storočia, budovaného plánovite a podľa talmudistických predpisov. Ide o ukážku poľskej sakrálnej židovskej architektúry. Tento ucelený areál sa viaže na dnes už v Bardejove neexistujúcu židovskú komunitu a reprezentuje náboženský, spoločenský a hospodársky život židovskej obce, ktorá od konca 18. storočia až po 2. svetovú vojnu tvorila významnú súčasť života mesta.

Súboru stavieb dominuje Veľká synagóga z prvej polovice 18. storočia a novšia budova Beth hamidraš – budova zhromaždenia. Komplex dopĺňajú rituálne kúpele Mikve, ktorých ťažiskom boli kúpele so saunami a šatňami.

Vzhľadom na zlý technický stav objektov tvoriacich Židovské suburbium mesto oslovilo vlastníka - Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR za účelom spolupráce a s cieľom zaktivizovať prípravu záchranu a obnovy tejto historickej pamiatky. Spoločne podpísane memorandum o spolupráci na tejto náročnej úlohe odštartovalo práce pri obstaraní nevyhnutnej projektovej dokumentácie tak, aby sa mohlo neskôr pristúpiť k realizácii obnovy

komplexu Židovského suburbia. Mesto ako partner tohto úspešného projektu financovalo reštaurátorský výskum. V súčasnosti sa rieši v spolupráci s Ministerstvom kultúry SR ako aj vlastníkom zabezpečenie financovania rekonštrukcie komplexu.

Proces zachovania a obnovy kultúrnohistorických pamiatok, ktoré Bardejov v podobe svojho historického jadra ponuka svetu nespočíva len v realizácii záchranných a rekonštrukčných prác. Súčasťou našich záväzkov po zápise do Zoznamu svetového dedičstva je i duchovná a osvetová činnosť pri propagácii a budovaní vzťahu obyvateľov a návštevníkov k týmto hodnotám.

Od roku 2000 bolo uskutočnených rad významných kultúrnych a spoločenských podujatí, ktoré súvisia so zápisom Bardejova do Zoznamu svetového a kultúrneho dedičstva UNESCO.

Neodmysliteľnou súčasťou kultúrneho života Bardejovčanov sa stal pravidelný medzinárodný hudobný festival PONTES – MOSTY MEDZI MESTAMI UNESCO a MOSTY POROZUMENIA organizovaný vždy v septembri (tohto roku to bude 26.septembra) v Bazilike minor sv. Egídia v Bardejove. Účinkuje vynikajúci pražský komorný orchester Virtuosi di Praga so sólistami, pod vedením Oldřicha Vlčeka.

Rovnako i Medzinárodný hudobný festival Organové dni Jozefa Grešáka, bardejovského rodáka, hudobného skladateľa a organistu, na ktorom koncertujú organisti z rôznych štátov Európy i zo zámoria.

Po prvýkrát v histórii kultúrneho života Bardejova v takom rozsahu bolo zorganizované Leto Bélu Kélera, k 190. výročiu narodenia významného bardejovského rodáka, hudobného skladateľa a dirigenta. Koncerty v podaní Prešovského salónneho orchestra a Košickej štátnej filharmónie so sólistami malo možnosť počuť mnoho domácich i zahraničných poslucháčov.

Rok Leonarda Stöckela – možno zaradiť tiež medzi tie významnejšie kultúrne podujatia, ktoré mesto Bardejov zorganizovalo z príležitosti 500. výročie narodenia osobnosti európskeho významu, humanistu, reformátora, učiteľa, autora prvej školskej drámy v Uhorsku, zostavovateľa školského zákona v Uhorsku a systematickej obrany umenia, zostavovateľa vyznania viery Confessio Pentapolitana, univerzitného profesora vo Wittenbergu v Nemecku. Odhalenie sochy pripomínajúcej výnimočnosť tejto osobnosti je plánované 8.októbra v parku pred budovou Gymnázia L. Stöckela a vedecká konferencia sa uskutoční deň predtým v zasadačke MsÚ v Bardejove.

V čase letnej turistickej sezóny sú pre turistov i domácich návštevníkov každoročne organizované Hry rytiera Rolanda – Deň mesta, s historickými prvkami osláv.

Do rámca spomínaných podujatí je treba z množstva výstav domácich i zahraničných umelcov spomenúť i výstavy, ako napr. Európa nova akademického maliara Zdenka Macků, výstavu diel poľského umelca Andrzeja Wierzchowskiego Moj Bardejów, či výstavu fotografií bardejovských fotografov na tému Bardejov kedysi a dnes, ktoré zachytávali premenu Bardejova v čase i priestore.

V dňoch 23. - 26. marca 2010 sa v hoteli Astória v Bardejovských Kúpeľoch uskutočnil medzinárodný vedecký seminár na tému „Zlepšenie riadenia turizmu v lokalitách Svetového dedičstva UNESCO“, ktorý pripravuje Pamiatkový úrad SR v spolupráci s Ministerstvom kultúry SR, Mestom Bardejov, Slovenskou komisiou pre UNESCO a centrálou UNESCO v Paríži. Okrem slovenských odborníkov sa na seminári zúčastnili najmä manažéri lokalít svetového dedičstva v subregióne strednej a juhovýchodnej Európy, zástupcovia centrály UNESCO, Centra svetového dedičstva a ďalších partnerských organizácií, ako aj zástupcovia cestovných kancelárií a hotelierstva.

Jedným z prednášajúcich bol aj Giora Solar z Izraela, ktorý je expertom ICOMOS-u v oblasti riadenia lokalít svetového dedičstva. Na tomto mieste je potrebné spomenúť, že rodinné korene Giora Solara siahajú do nášho regiónu a tento pán má veľkú zásluhu na tom, že sme boli zapísaní do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Pre bardejovský seminár si Giora Solar zvolil problematiku prínosu manažmentu plánu ku skvalitneniu riadenia turizmu.

Cieľom odborného podujatia bolo posilniť kapacity a napomôcť pri rozvoji možností zainteresovaných inštitúcií a podnikateľských subjektov, ktoré pôsobia sektore cestovného ruchu, prostredníctvom praktických príkladov z iných lokalít, s dôrazom na zachovanie výnimočnej hodnoty lokalít Svetového dedičstva. Medzi hlavné témy patrila ochrana autenticity a integrity kultúrnych a prírodných lokalít prostredníctvom zabezpečenia dobrého riadenia a zlepšenie stavu zachovania v súčinnosti s rozvojom turizmu. Súčasťou odborného podujatia boli aj exkurzie po vybraných pamiatkach Svetového dedičstva v Bardejove a jeho okolí.

Blížiac sa 10. výročie zápisu historického jadra mesta Bardejov spolu so židovským suburbiom do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO je pre mesto Bardejov významným medzníkom, preto v súvislosti s tým sa pripravuje v Poľsko – Slovenskom dome výstava fotografií, na ktorej si návštevníci budú môcť pozrieť Bardejov a jeho premeny.

Z príležitosti osláv 10. výročia zápisu do Zoznamu kultúrneho dedičstva bude dňa 11. novembra t.r. slávnosť odhalenia preinštalovanej pamätnej tabule, zhotovenej k tomuto oceneniu mesta. Autorom tohto umeleckého diela je bardejovský umelec akad. maliar PhDr. Mikuláš Lovacký. Tabuľa bude preinštalovaná z budovy mestskej radnice na priečelie budovy Mestského úradu v Bardejove, Radničné nám. 16.